

Nyelv és filozófia

Az analitikus nyelvfilozófia történetbölcseletének kérdései (Egy interdiszciplináris vizsgálat lehetőségei)

Milyen szerepet játszanak a történelmi tudásban azok a mondatok, amelyekkel a múltból állítunk valamit? Alkalmaz-e a történelem a tapasztalati tudományokhoz hasonlóan konceptuális nyelvi sémákat? Melyek az ideális történelmi beszámoló útjába gördülő nyelvi-logikai akadályok? Milyen értelmet lehet tulajdonítani a szignifikancia azon fogalmának, amit egy történész egy eseményhez rendelhet úgy, hogy ezzel nem csupán a megtörtént esemény elbeszélését adja meg? Mit mondhatunk a jövő- és múltbeli kontingenciákról; az igeidős mondatok nyelvi-logikai szabályairól, a vegyes igeidős mondatokról?

Ilyen és ehhez hasonló kérdések megválaszolására vállalkoznak azok a nyelvfilozófusok, akik a nyelv analízisét kiterjesztik a múltból szóló állítások, múlt idejű mondatok vizsgálatára is. Ez a kísérlet, ami napjainkban is meghatározza a *Walsh*, *Hempel*, *Scriven*, *Dray*, *Danto* nevével fémjelzett analitikus filozófiai vonulat célkitűzéseit, egyrészt hagyományos filozófiai problémáknak, mint amilyen a verifikacionizmus jelentésemélet is, új szempontú értelmezéséből indul ki. Másrészt új problémák megfogalmazásával jelölik ki elemzéseik irányát. A szignifikánsok tartalmi jegyeinek meghatározása mellett ebbe a körbe tartozik a narratív mondatok időben kiterjedt eseményeket jelölő projektum-igéinek és a *Danto* által "időbeli struktúrá"-nak nevezett események kapcsolatának kérdése is.

A mondat „időbeli struktúrájára”-nak elemzése, vagyis az igeidős mondatok adott kontextusbeli szerepének pontos felvázolása számos olyan kérdést vet fel, ami csupán az általános nyelvészet, logikai szintaxis, strukturális grammatika elért eredményeinek figyelembevételével, ezen eredmények konkrét elemzések során való alkalmazásával válaszolhatók meg. Jó példa erre a logikai determinizmus azon állítása nyomán kialakult kérdéskör, miszerint egy mondat igazságértékét csak akkor lehet meghatározni, ha az nem tartalmaz tényleges időre való utalást. Az analitikusok kísérletet tesznek ugyan a tétel értelmezésére, majd cáfolatára, mégis kiegészíthetők és kiegészítendők ezek az elemzések számos, szinkrón nyelvvizsgálaton alapuló általános nyelvészeti megfigyeléssel. Ilyen például az eseményidő problematikája. Az eseményidő (amely *Kiefer* szerint a beszédidővel és referenciaidővel együtt a deiktikus külső meghatározója) szerepe újabban több kutatás tárgyává vált, amelyek közül kiemelkednek a *Hans Reichenbach*, *Kiefer Ferenc* és *Wacha Balázs* által végzett vizsgálatok. Ezeknek a vizsgálatoknak pedig nem csupán eredményei, hanem metodikája is irányadó lehet az instrumentalizmusa révén nagy befogadóképességgel bíró analitikus filozófia számára. Mindez azzal a tanulsággal jár egy az analitikus filozófiát kutató vagy művelő filozófus számára, hogy mindvégig nyomon követve a nyelvtudomány és logika fejlődését könnyen juthat több ismeretelméleti és ontológiai kérdés megválaszolásához nélkülözhetetlen, tartalmi és módszertani szempontból egyaránt hasznosítható eredményhez. A tudomány egyes területeinek ilyen együttműködése pedig természetesen valamennyi ebben részt vevő tudományág számára hasznos.

Pontosan felvázolva tehát azokat a területeket, ahol az együttműködés megvalósulhat, fontos feladat, hogy a közös munka feltételeit már az egyetemeken kialakítsuk.

Szécsi Gábor